

ABONNEMENT

Pays étrangers

Pour un an: 2 Dolars

Edition spéciale: 3 Dolars.

ADRESSE

"İdjtihad,, Constantinople

Téléph: St. 865

xxvième ANNÉE

15 Février 1931

Dr. FAHREDDİN KERİM
Ankara caddesi 71
İSTANBUL
Tel. ist. 1933

İCTİHAD

Türkçe ve Fransızca

İLMİ, EDEBİ, İKTİSADİ

No: 315

ABONEMAN:

Senehiği [24Nusha] Türki-
ye için 2 1/2. Âlâ kâğıd-
lı 5 Liradır

İDAREHANESİ

Cıgaloğlunda İctihad Evi

Tarihi Te'sisi:

1904 — Genève.

Yirmi altıncı sene

15 Şubat 1931

TABİ'AT 'İLMİ

MUKADDES HUNFESÂ

Tabii târihin (Coléoptèr) [1] nâmile tefrik ve tasnif ettiği 4500 den ziyâde böcek nevilerinden 650'si Fransızca ve Arapca hunfesâ ve bizim lûgat kitaplarında (doguzlan) denilen muhtelif şekil ve cesâmetde böceklerdir .

Bulundukları iklimlere göre, bir buçuk santimetreden , on beş santimetreye kadar büyüklükte neyileri vardır.

Mukaddes hunfesâlar yollarda, kırlarda at, öküz , manda gibi , ot yeyen hayvanların yaş , kuru medfûatını yemek ve muntazam yuvalar yaparak yuvalarına götürmekle mâ'ruflarıdır .

Bu böceklerden iklimimizde yaşayanlara havâssın (hunfesâ) dedikleri ve yazdıkları mâ'lûm iside İstanbul avâmının ne dediklerini öğrenmedim .

Kütahya'lı Şemseddin oğlu Mustafa Efendinin , Arapcadan Türkçeye geçirdiği « Ahterii kebir » adlı lûgat kitabında : «Hunfesâ, doguzlan böceği ki kerih râyihâlıdır, diyor. Ben Anadolu'da bu böceğe (doguzlan) denildiğini eşitmedim köylüler Ahterî gibi bo... böceği derlersede bâzı kasabalarda (Mayıs böceği) derler .

Sığır medfûatına (Mayıs) deniliğine ve Fransızlarda mayısa (Bouz) ve bu böceğe Bousier - mayıscı derler .

Ş. Sâmî Bey merhûmun Türkçe kâmusunda doguzlana (osurgan böceği) dendiği gibi Fransızcadan Türkçeye olan kâmusundada (Scarabé) ye (hamam böceği ve emsâli sert kanatlı böceklerin müşterek ismidir .) ve yine bu kitapda (Hanneton) kelimesine : «Mayıs böceği, yahut hünfesâ....» demiş ve hanetonla hiç münâsbet ve müşâbeheti bulunmayan ve (Lucane) denilen başka bir böceğin resmini koymuşdur.

Hanneton, ba'zı merhametsiz çocukların bir ayğından iplikle bağlayıp uçurmak suretile işkence ederek eğlendikleri sert kanatlı ve yaldızlı yeşil ve ya sarı renkli böcektir.

17 sene evvel (Bir me'murdan istenilenler) ünvanile yazdığım fransızca bir manzume de bu böcek de bulunduğundan bir kaç mısraını buraya naklediyorum :

Vouléz-vous, cher lecteur, savoirce qu'on demande,
D'un haut fonctionnaire et ce qu'on lui commande?

Un pauvre esprit borné qui laisse tout, au sort,
Sans se préoccuper et sans aucun effort,
Un insensible coeur, et point de conscience,
L'indifférence à tout et l'éternel silence;
L'obéissance innée, ainsi qu'un bon mouton,
Et la soumission d'un captif hanneton.

« »

Ş. Sami bey aynı kitapda bu (lucane) isimli böcek içinde nev'inden bahs etmiyerek : «Büyüklük bir nev'i makaslı böcek.» diyor. Binaenaleyh, ayrı, ayrı üç nev'e mensup olan bu böcekler biri birine karışdırılarak hunfesanın mahiyyeti, yahud, uydurma kelime ile hüviyeti teşviş olunur.

Sâmî Beyin hannetons (mayıs böceği) demesi bir cihetle doğrudur, çünkü zira'ete pek muzır olan bu böcek mayıs ayında zuhur eder Avrupa'da, hassatan, Almanya ile diğer ba'zı mahallerde, bizim memleketlerdeki çekirgeler gibi çoğalarak büyük hasar ikâ' ederler.

Sami Bey merhum gâlibâ bu sahife veya faslı yazdıktan sonra bir daha okurken (mayıs) ın olduğunu unutarak, sığır medfûatı olan (mayıs) san ile: «Yâhut hunfesâdr.» cümlesini dalgınlıkla ilâve etmiş olabilir.

Geçenlerde yazdığım (Turna) makalesinde yine bu kitaplarda bir iki sehivden bahsetmişdim; bu def'a da yine sehivlerden bahsedişim merhûm Sâmî Beyi müâhaze etmek, yüksek kadrini, indirmek ve meârifimize olan büyük hizmetlerini küçültmek için değildir; böyle bir nankörlük benden uzakdır.

Lûgat kitaplarımız arasında en az hatalı ve sehivlerinin tashihi mümkün kitaplar onun eserleridir.

Bu kitaplar neşredileli aşağı; yukarı sulus 'asır kadar uzun bir zaman geçtiği halde bu güne değin bunlardan daha mükemmelleri yazılmamıştır.

Lisanımızda malûm olan me'haz kithâğı ile beraber, yalnız başına bir adamın yazabileceği lûgat kitapları bunlardan daha eyi, daha az kusurlu olamaz.

Sadede gelelim, hanneton mecâzen ahmak mânâsında müfit olduğu halde, bilakis hunfesâ zekâsından ve sâir meziyyetlerinden dolayı eski Mısırlılar tarafından takdis olunarak mabutlar sırasına geçirilmiş, tunçdan, mermerden heykelleri ve mâbetlerine, mezarlarına, mumyaların müzeyyen tâbutları üzerine tasvirleri yapılmıştır. Eski mezarlardan çıkarılan kadın ziynetleri meyanında , hunfesa şeklinde altın

[1] Coléopâtre, dört kanatlı böcekler verilen umûmî isimdir .

küpeler bile zuhûr etmektedir. Vaktile Mısır'dan İstanbula nakledilip elyevm Sultan Ahmed parkında bulunan Dikili taşın dört cephesinde ve — mû'tad olduğu vechile, — küçük dılı-ları muhaddeb olmak üzere, mustatil çerçeve içine alınmış olan, resmî ve hususî Fira'v'n isimlerini müş'ir Hieroglif yazıları, arasında bu mukaddes hunfesâ'nın resimleri de vardır.

Eski Mısır kumandanlarından birinin,ordu-su ile muharebeye giderken, yolda tesadüf ettiği hunfesâ sürüsüne hürmeten, oradan geçmiyerek, yolunu değiştirdiği için mağlub olduğunu vaktile bir kitapda okumuşdum.

Bu hayvancıkların şammeleri pek kuvvetli olduğundan bin metre ve daha uzak mesafelerden mayıs kokusunu alır ve koşarak uçarak oraya toplanırlar ve yiyebildikleri kadar yedikten sonra cüsselerinden daha büyük yuvarlaklar yaparak yuvarlaya yuvarlaya yuvalarına götürürler. Bu nakil ameliyyesine da'ima tesadüf edilirse de yuvarlağını ön ayaklarla değil, arka ayaklarla itip, sevk ettiklerine dikkat etmiş olanlar nadirdir.

Kitaplar, bunların mayıs veya gübreleri da'ima yuvarlak şekilde yapıp nakl ettiklerini söylemekte ve resimleri de öyle yapılmakda ise de Hicaz valiliğinde bulunduğum esnada Taifde görüp tedkik ettiğim mukaddes hunfesâ soyundan birinin, kumlu ve bir az bayır bir yerden muntazam zikzaklarla sürüp götürdüğü mayıs, kürevi değil, âdetâ şosa silindirleri gibi düzgün bir istuvâne şeklinde idi, çok gayretli böcek bunu daha evvel oradan götürülmüş 'aynı çapda bir silindirin braktığı iz üstünden dikkatle sevk ediyordu.

Bilhassa 'arızalı yerlerde, silindiri şekli, sağa, sola dönerek ma'kul istikametlere yuvarlanması daha kolay olan yuvarlak şekle tabi'i müreccah olduğu âşıkâdır. Yanımdaki vilâyet yaverine: « Taifin hunfesâları, terakki ve tekâmül yolundan daha ilerilemişler! » diyerek, hayvancığ ve silindirini bir kaç def'a ta'kib ettiği izden çıkarak, ma'kûs tarafa çevirdiğimiz halde, o, bir kaç saniyelik bir tevakkufdan sonra yine gideceği cihete sevk

ve tam iz üzerine getirerek yoluna devam ediyordu.

Ahterî Mustafa Efendinin (Kerih râyihalı) demesi, hayvanın maişet ve meşgalesinden istidlâl ve tahmine müstenid bir söz olsa gerek. Belki bir çeyrek saat kadar kendisiyle meşgul olduğumuz Taif hunfesasında kötü bir koku hissettiğimizi hatırlamıyorum.

Takdis olunan henfesâ değilse de bu nev'e karabeti bulunan böceklerden, şu anda ismini tehattur edemediğim bir bocek pek iyi bir gül kokusu neşeder. Meşhur natüralistlerden biri mukaddes hunfesânın zekâsına dair cidden dikkatî câlip tecrübelerini hikâye eder.

Ebubekir Hazim

HİKÂYE

«DAUDET» den

YILDIZLAR

Hayvanlarımı (Luberan) da otlağa götürdü -

ŞA'İRİN DELİ RU'YASI
Girmeden haclesine vuslati reng ü ahenk
Böyle dilmest idi sahbayı ezelle ebedim ;
Yaşadım zevkini bir 'alemi istiğrakın,
Deli ru'yalarımı ağlatan 'akl istemedim.

«Karlı Dağdan Ses»den 20 Nisan 1929

güm zamanlar bazan haftalara, köpeğin (Labri) ve sürülerinden ve kendi gibi münzeviler arayan (Dö Lür) dağımın keşifle , seçilemeyecek kadar uzaklarda (Piemont) un kömür-cülerin den başka

insan yüzü görmezdim ; bunlar da etraflarını saran ıssız münzevi muhitin tesirinde kalmış , konuşmak zevkini kaybetmiş hilesiz saf insan - lardı .

Her onbeş günde bir de bulunduğum tepeye yükselen yokuşun başından çingırak sesi duyunca çifliğin emektar katırı olduğunu anlamakta güçlük çekmezdim. Bu bana onbeş günlük erzakımı getiren ya, şen (Miyero) veya takkeli başı uzaktan göz alan (Norat) hala idi. O günler benim mesut günlerim olurdu. Bana yeni havadisler, düğün vaftiz dedikoduları anlatırlardı. Fakat beni en çok alakadar eden çiftlik sahibimizin kızı (Stefanet) in masum rıyasız hikâyecikleri idi. Onlara öyle alışmıştım ki. Bu hikâyecikler her gün bana yalnızlık arkadaşı olurlardı. Üzerime şiphe almamak için bu mevzula fazla alakadar olduğumu göstermiyor, fırsat buldukça da yıldızlar kadar güzel yavrunun cümbüşlere gidip gitmediğini, sormakta kusur etmiyordum. Eğer bana , bu taşkın alakamın sebebini sorarlarsa diye şu cevabı da hazırlamıştım :

— Ben yirmi yaşıdayım, yirmi sene içinde